

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
24/00198-2

Saksbehandler:
Thov Midtsund Nordbø

Dato:
12. april 2024

Barneombudet svar på forslag til endringer i konfliktrådsloven og straffeloven mv.

Barneombudet viser til høringsbrev datert 1. mars 2024 om forslag til endringer i konfliktrådsloven og straffeloven mv. (strafferettslige reaksjoner for ungdom) og takker for muligheten til å komme med innspill til departementets tredje høringsrunde.

Barneombudet er positive til at departementet ønsker en videreutvikling av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. I saker som er så alvorlig at påtalemyndigheten eller domstolen må inn i behandlingen, er Barneombudet opptatt av at det klare rettslige utgangspunktet er at barn skal holdes utenfor fengsel så langt det er mulig. I lys av dette er ungdomsstraff og ungdomsoppfølging reaksjoner som er godt tilpasset unge lovbruyeres rettigheter etter FNs barnekonvensjon artikkel 37 og artikkel 40, som pålegger staten å sikre at barn kun kan fengsles som siste utvei og som gir barn en rekke rettssikkerhetsgarantier i en straffesak.

Barneombudet har i mange år vært opptatt av hvordan barn i konflikt med loven blir behandlet og hvilken hjelp de får. Vi har særlig fulgt utviklingen av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging tett. Vi har tidligere gitt to utfyllende høringssvar som oppsummer våre erfaringer og tanker om videreutvikling av straffereaksjonene.¹² Lovforslag fra de første to høringsrundene ble i lovproposisjonen behandlet sammen med to representantforslag i desember 2023. Forslagene ble enstemmig vedtatt. Samtidig fattet Stortinget fem anmodningsvedtak som departementet i denne høringen ønsker innspill til.

¹ Barneombudets høringssvar til konfliktrådsloven, straffeloven mv (2020):
<https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/hoyringssvar/forslag-til-endringer-i-konfliktradsloven-straffeloven-straffeprosessloven>

² Barneombudets høringssvar til konfliktrådsloven, straffeloven mv. (2023):
<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Barneombudet-mener/Horingssvar/2023/horingssvar-forslag-til-endringer-i-konfliktradsloven-straffeloven.pdf>

Oppsummering av Barneombudets innspill

- Barneombudet er positive til å utvide adgangen til å kombinere ubetinget fengsel og ungdomsstraff inntil 1 år forutsatt at terskelen for fengsling av barn ligger fast. Formålet med lovendringene må være at flere barn idømmes ungdomsstraff fremfor fengselsstraff.
- Barneombudet mener det er uheldig dersom ungdom som idømmes kombinasjonsstraffen må gjennomføre prøvetid etter løslatelse fra fengsel før ungdomsstraffen iverksettes.
- Barneombudet støtter forslaget om å gi domstolen adgang til å fastsette særvilkår i påvente av oppstart av ungdomsstraffen, men vi mener departementet bør vurdere å endre reglene for når gjennomføringstiden i ungdomsstraffen iverksettes, og anbefaler at departementet ser hen til hvordan reglene for iverksettelse av samfunnsstraffen er utformet.
- Barneombudet er positive til at det innføres en ny pliktbestemmelse i straffegjennomføringsloven § 41 for å sikre et bedre ettervern av unge innsatte etter løslatelse.

Barneombudet tilslutter seg det vesentlige i forslagene under høringsnotatets kapittel 2, 3, 4 og 5, men det følger noen merknader i avsnittene under.

Generelle bemerkninger

Barn skiller seg fra voksne ved at de er i utvikling. Hjernen er ikke ferdig utviklet og sentrale funksjoner som sosiale ferdigheter og konsekvenstenkning er under utvikling. Barn er mer impulsive, tar større risiko og er lettere påvirkelig. Samtidig er barn formbare og kan ta til seg læring som kan gi dem ferdigheter til å mestre et liv uten kriminalitet. Intervensjon har større påvirkning på barn, både med positivt og negativt fortegn. Derfor vil valg av straffereaksjon ha stor betydning for barnet det gjelder.³

FNs barnekomite forutsetter at medlemslandene har et eget «justisvesen» tilpasset barn og unge. Det har vi ikke i Norge. Skal departementet lykkes med å sikre raskere og bedre kvalitet i straffereaksjonene, skjerpes behovet for et lett forståelig regelverk som ungdommer i målgruppen for straffereaksjonene, og deres støttespillere, forstår.

Barneombudet er skuffet over at departementet ikke følger opp Stortingets vedtak 157 som fremgår av side 4 i høringsnotat, der Stortinget ber regjeringen vurdere om domstolen bør ha en mer aktiv rolle i straffegjennomføringen, etter mønster fra narkotikaprogram med domstolskontroll. Barneombudet mener fortsatt at økt domstolskontroll, både ved fastsettelse av og endring i vilkår, ville vært en bedre ordening enn det departementet legger opp til. Vi viser til våre to forrige hørings svar til endringer i konfliktrådsloven der vi utdyper hvorfor vi mener det er prinsipielt riktig med tettere domstolskontroll også under straffegjennomføring.⁴

³ Fornes, Ingunn (2022), «Staff av barn»

⁴ Se Barneombudet hørings svar (2020), s 2 og 3:

<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Barneombudet-mener/Horingssvar/2020/Forslag-til-endringer-i-konfliktradsloven-straffeloven-straffeprosessloven.pdf>

Plikten til å gjennomføre en barnerettighetsvurdering

Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 slår fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. For å vurdere hva som er til barnets beste er det nødvendig å kartlegge hvilke konsekvenser et tiltak kan få for barn og deres rettigheter. En barnerettighetsvurdering er et viktig verktøy for å sikre dette. Barneombudet har nylig utviklet et eget e-læringsprogram for hvordan å gjøre barnets beste vurderinger på system- og individnivå.⁵

De siste årene har Barneombudet rettet mer fokus mot myndighetenes etterlevelse av Grunnloven § 104 annet ledd som saksbehandlingsregel på systemnivå. En barnerettighetsvurdering vil sikre at konsekvenser for barn er utredet, at barn og unges synspunkter er innhentet og at barnets beste er vurdert, slik Grunnloven krever. Samtidig vil en barnerettighetsvurdering sikre en vurdering av alle relevante rettigheter barn har, og dermed sikre kunnskap om hvilke konsekvenser tiltakene vil ha for ulike sektorer. Rettighetene i barnekonvensjonen er sektorovergripende, og en barnerettighetsvurdering vil derfor sikre at konsekvenser på tvers av sektor blir identifisert. Barneombudet har tidligere påpekt konsekvensene for andre sektorer som helse, barnevern og utdanning, ikke ble tilstrekkelig utredet eller adressert da ungdomsredaksjonen ble innført i 2014. Vi ønsker å understreke at det er viktig at departementet i det videre arbeidet gjør vurderinger av barns rettigheter opp mot de ulike forslagene.

Kommentarer til kapittel 2.3 – adgangen til å kombinere ungdomsstraff med særvilkår

Departementet foreslår en tilleggshjemmel som gir domstolene adgang til å kombinere ungdomsstraff med særvilkår som følger av straffeloven § 37 første ledd a, b og d. Det foreslås i utgangspunktet ikke å gjeninnføre påtalemyndighetens adgang til å ilegge særvilkår i kombinasjon med overføring til ungdomsoppfølging.

Barneombudet støtter forslaget, men har enkelte merknader. Vi er i utgangspunktet positive til at domstolen gis adgang til å kombinere særvilkår som følger av straffeloven § 37 første ledd bokstav a, b og d. Vi mener det er viktig at domstolen får bedre rammer for å sikre oppfølging av unge lovbrytere i tiden frem til straffegjennomføringen iverksettes i konfliktrådet.

Det fremgår av høringsnotat at en innvending mot å åpne opp for at domstolen adgang gis adgang til å fastsette vilkår, er at det kan føre til uklare prosesser og ansvarsforhold. Departementet trekker frem at det kan oppstå spørsmål omkring varigheten på vilkårene som fastsettes av domstolen, om hvem som skal følge opp eventuelle brudd på disse, samt om vilkårene skal komme i tillegg til eller erstattes av tiltak i ungdomsstraffen.

⁵ Barneombudets e-læringsprogram om vurdering av barnets beste på system- og individnivå: <https://www.barneombudet.no/tema/e-laering>

For å redusere risiko for uklare grenseforhold foreslår departementet at vilkårene som fastsettes av domstolen gjelder frem til gjennomføringstiden begynner å løpe etter konfliktrådsloven. Det presiseres at dersom det anses hensiktsmessig å videreføre de vilkårene som er fastsatt av domstolen, vil disse kunne inntas i ungdomsplanen.

Barneombudet er enig i at departementets forslag kan bidra til å redusere risiko for uklare ansvarsforhold. Samtidig ser vi at det kan oppstå utilsiktede konsekvenser dersom departementet går videre med forslaget slik det skisseres i høringsnotatet. Vår største bekymring er at særtilkånn fastsatt av domstolen får lenger varighet enn tiltenkt fordi oppstart av ungdomsstraffen forsinkes grunnet forhold som ikke kan klandres ungdommen. Sekretariatene for konfliktrådene skriver i sin årsrapport fra 2022 at kapasitetsutfordringer i konfliktrådene svekker deres evne til rask igangsetting.⁶ Etter vår vurdering er det både uforholdsmessig og samtidig en urimelig belastning for ungdommen dersom inngripende særtilkånn fortsetter å løpe uten at ungdommen får avkortet gjennomføringstiden i ungdomsstraffen. Vi viser til den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 som stiller krav til en rettferdig rettergang. I Europarådets veiledning til artikkel 6 punkt 328 står det følgende: «*In the event of conviction, there is no “determination ... of any criminal charge”, within the meaning of Article 6 § 1, as long as the sentence is not definitively fixed*».⁷

En mulig løsning på dette problemet er at tidspunktet for oppstart av ungdomsstraffen starter ved ungdommens første kartleggingsamtale i konfliktrådet, altså før utarbeidelse av ungdomsplan, noe som for øvrig vil tilsvare praksisen som gjelder ved iverksettelse av samfunnsstraff. Vi mener dette kunne bidratt til en ytterligere forenkling av regelverket, samt bedre ivaretagelse av ungdommens rettsikkerhet.

Den barnefaglige kompetansen i domstolen er varierende⁸, og dommeren vil sjelden kjenne til den tiltalte utover det som kommer frem av dokumentasjon og vitneføring i hovedforhandling. Skal særtilkånn som fastsettes av domstolen være egnet til å oppnå formålet om å motvirke ny kriminalitet eller negativ utvikling hos ungdommen, bør domstolen ved reaksjonsfastsettelse kunne støtte seg på barnefaglige vurderinger knyttet til spørsmål om eventuelle behov for særtilkånn. Disse vurderingene bør foretas av profesjonelle som kjenner barnet og dets behov. Departementet bør vurdere om det er behov for å gi veiledning om hvem og hvordan slike vurderinger skal forelegges domstolen i forarbeidende. En mulig løsning er at vurderinger av behov og/eller forslag til eventuelle særtilkånn blir et eget vurderingsmoment i koordineringsgruppen (KOG) og/eller i ungdomskoordinators skisse til ungdomsplan, som etter den nye bestemmelsen i konfliktrådsloven § 22 d fjerde ledd andre punkt, nettopp skal bidra til å styrke ungdommens rettsikkerhet og gi domstolen et bedre utgangspunkt til å foreta vurderinger før reaksjonsfastsettelse.⁹

⁶ Konfliktrådenes årsrapport 2022: <https://konfliktraadet.no/wp-content/uploads/2023/05/Arsrapport-2022-konfliktradet-endelig-versjon.pdf>

⁷ Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (2022), “Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a fair trial”. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_6_criminal_eng

⁸ NOU 2017: 8, «Særdomstoler på nye områder».

⁹ Prop 137 L (2022-20223), s 116. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/e36fa7f730284c47acec5210c708e53e/no/pdfs/prp202220230139000dddpdfs.pdf>

Kommentarer til kapittel 3.3.2 – hjemmel til å kombinere ungdomsstraff med ubetinget fengsel

Departementet ønsker i denne høringsrunden innspill om adgangen til å kombinere ungdomsstraff med ubetinget fengsel bør kunne kombineres med lengre ubetingede fengselsstraffer, og skisserer tre ulike alternativer, herunder kombinere ungdomsstraff med ubetinget fengsel av ubegrenset lengde, alternativt en tidsramme inntil 2 år, eller inntil 1 år.

Barneombudet stiller seg i utgangspunktet positive til å utvide adgangen for å kombinere fengselsstraff og ungdomsstraff i inntil 1 år, forutsatt at dette anses å være til barnets beste, samt at terskelen for fengsling av barn ligger fast.

FNs barnekonvensjon artikkel 37 bokstav b, fastslår at frihetsberøvelse bare skal skje «for et kortest mulig tidsrom». I høringsnotatet står det beskrevet at det svært sjeldent at den ubetingede delen av straffen til mindreårige blir så høy som 1 år. Det taler for at en maksgrænse på 1 år gir domstolen tilstrekkelig fleksibilitet i de mest alvorlige sakene. Dette vil også bedre samsvare med FNs barnekomite anbefaling i generell kommentar nr. 24 pkt 77 om at det fastsettes en maksimumsstraff for barn som er anklaget for straffbare handlinger som avspeiler prinsippet om «et kortest mulig tidsrom».¹⁰

Barneombudet mener det er to hensyn som taler mot å innføre en maksgrænse på inntil to år eller *ubegrenset* adgang til å kombinere ubetinget fengsel med ungdomsstraff. For det første vil lange ubetingede fengselsstraffer medføre at ungdommer som idømmes ubetinget fengsel med ungdomsstraff rekker å bli godt voksne før ungdomsstraffen iverksettes. Vi mener det er grunn til å reise spørsmål om det er hensiktsmessig at konfliktrådet får ansvar for eldre ungdommer som i dag er utenfor den opprinnelige målgruppen, og om ungdomsstraffen vil være like treffende for ungdom som er flere år over myndighetsalder. Som det påpekes i høringsnotatet, vil det i tillegg vil være krevende for domstolen å vurdere ungdommens oppfølgingsbehov flere år frem i tid. For det andre mener vi at det bør være en hovedregel at lengden på den ubetingede fengselsstraffen ikke overgår lengden på ungdomsstraffen.

Barneombudet mener at det beste argumentet for å gi domstolen hjemmel til å kombinere ubetinget fengsel og ungdomsstraff, er at ungdomsstraff kan brukes i flere og mer alvorlige saker enn i dag, og at ordningen innrettes slik at formålet er å forebygge bruk av lange ubetingede fengselsstraffer i saker der fengsel ville vært det eneste alternativet i dag.

Vi ser at ungdomsstraff kan ligne mye på ettervern og dekker mange av de samme behovene for unge som soner i fengsel. Hvilken hjelp og oppfølging løslatte får etter endt soning har stor betydning for om de faller tilbake til kriminalitet eller ikke. Barneombudet vil imidlertid advare mot at utvidelse av adgangen til å kombinere fengsel og ungdomsstraff i verste fall kan føre til en såkalt «net-widening»¹¹, der gode intensjoner om å gi barn og unge hjelp, i praksis fører til en

¹⁰ FNs barnekomites generell kommentar nr. 24 (2019): <https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/kommentar-nr.-24-barnekonvensjonen-en-no.pdf>

straffeskjerpelse. Unge lovbrutere med store oppfølgingsbehov, som tidligere ville fått enten ubetinget fengsel eller ungdomsstraff, kan nå få en kombinasjonsstraff som strekker seg lenger ut i tid fordi ettervernet som tilbys unge lovbrutere i dag ikke fungerer godt nok. Det er ikke en ønsket utvikling. Det er viktig at det i forarbeidene kommer tydelig frem at formålet med ungdomsstraff består.

Som vi har påpekt i tidligere høringsinnspill var bakgrunnen for innføringen av ungdomsstraff nettopp å redusere antall barn i fengsel. Antall ungdom i fengsel har holdt seg relativt stabilt siden terskelen for fengsling ble hevet i 2012 og innføringen av ungdomsreaksjonene i 2014. For å sikre en rettspraksis som er mest mulig i tråd med forpliktelsene som følger av barnekonvensjonen, mener vi det er viktig at det kommer tydelig frem av forarbeidene at terskelen for fengsling ligger fast. Blir lovforslaget vedtatt er det viktig å evaluere hvordan ordningen fungerer, og om den har ønsket effekt.

Når barn dømmes til fengsel, skal det tas hensyn til ungdommens alder og behov for oppfølging. I saker som er så alvorlig at domstolen må idømme fengselsstraff, kan denne kombinasjonsmuligheten legges til rette for at den tette oppfølgingen ungdommen får i ungdomsenhetene fortsetter når saken overføres konfliktrådet. FNs barnekomite skriver i generell kommentar nr. 24 punkt 76 gir veiledning til hvilke hensyn staten bør vurdere når staten påfører barn straff:

«Komiteen understreker at reaksjonen på et lovbrudd alltid skal stå i forhold til ikke bare omstendighetene rundt den straffbare handlingen og hvor alvorlig den er, men også barnets omstendigheter (alder, lavere straffeansvar, livssituasjon og behov, herunder eventuelt barnets behov knyttet til mental helse), samt samfunnets ulike og særlig langsiktige behov. En tilnærming som bare dreier seg om straff er ikke i tråd med prinsippene for rettsbehandling av barn fastsatt i artikkel 40 (1) i konvensjonen. I tilfeller der barn har begått alvorlige lovbrudd, kan tiltak som står i forhold til gjerningsmannens livssituasjon og alvoret i lovbruddet, og som samtidig tar hensyn til behovet for offentlig sikkerhet og behovet for sanksjoner, vurderes. Barnets beste skal vektlegges som det grunnleggende hensynet, sammen med behovet for å fremme barnets reintegrering i samfunnet».

Departementet skriver i høringsnotatet at ungdom som løslates fra fengsel må gjennomføre prøvetid før ungdomsstraffen kan iverksettes. Hensikten med å innføre en kombinasjonsadgang bør være at den tette oppfølgingen ungdommen får i ungdomsenheten kan videreføres i ungdomsstraffen straks ungdommen løslates fra fengsel. Vi er bekymret for at dette kan føre til at det oppstår en glippsone, der den tette oppfølgingen som er ment å ramme inn ungdommen opphører i påvente av oppstart av ungdomsstraff. For å unngå uheldige glippsoner mellom endt soning i fengsel og ungdomsstraff mener vi departementet bør se til forskriften i narkotikaprogram med domstolskontroll der det åpnes opp for at den innsatte får anledning til å påstarte narkotikaprogrammet som en del av prøvetiden.¹² For øvrig mener vi at det bør legges til rette for at deler av den ubetingede fengselsstraffen kan omgjøres til ungdomsstraff på et

¹¹ Kantorowicz, Elena (2013), "The "Net-Widening" Problem and its Solutions: The Road to a Cheaper Sanctioning System". URL: http://www.antonioacasella.eu/nume/Kantorowicz_2013.pdf

¹² <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-10-20-1650>

tidligere tidspunkt enn planlagt dersom progresjonen under soningen i ungdomsenheten tilsier at rehabiliteringsformål, og eventuelt samfunnsvern, kan ivaretas i frihet.

Kommentar til kapittel 3.3.3 - styrke ettervernet i kriminalomsorgen

Unge domfelte har et høyere tilbakefall til kriminalitet enn voksne.¹³ Det har stor betydning både for den domfelte og storsamfunnet at kvaliteten på tilbakeføringsarbeidet reduserer sannsynligheten for fremtidig kvalitet.

Departementet stiller spørsmålsteget om intensjonene i lovendringene som er skissert i brevet fra justiskomiteen 28. november 2023, herunder behov for å kunne kombinere fengsel og ungdomsstraff, kan ivaretas dersom man ytterligere styrker oppfølging av unge domfelte under og etter soning i fengsel. Barneombudet er enige i at det er viktig å opprettholde skille mellom hva som er straff og hva som er ettervern. Samtidig mener vi ikke at det ene forslaget utelukker det andre. Dersom departementet går videre med forslaget om å utvide kombinasjonsadgang med lengre ubetingede fengselsstraffer og ungdomsstraff, vil behovet for å styrke ettervernet i kriminalomsorgen fortsatt være gjeldende.

Barneombudet støtter derfor departementets forslag som utvider kriminalomsorgens plikt til å forberede løslatelse for unge domfelte etter straffegjennomføringsloven § 41. Etter det vi erfarer er det i dag stor variasjon til hvilken grad ungdomsenhetene og ordinære fengsel evner å få til et samarbeid med den innsattes bostedskommune. Dette sammenfaller med Riksrevisjonens kritikk av hvordan ansvarlige departementer i liten grad har fulgt opp tilbakeføringsstrategien fra 2017.¹⁴ En slik pliktbestemmelse kan bidra til å styrke det tverrfaglige arbeidet overfor unge innsatte og dermed sikre at kriminalomsorgen og samarbeidspartnere bedre kan kartlegge behov og sikre god oppfølging av den innsatte ved (prøve)løslatelse.

Kommentar til kapittel 4.3 - påtalemyndighetens adgang til å føre vilkårsbrudd under ungdomsstraff

Barneombudet stiller seg positive til departementets forslag. Det er viktig at det legges til rette for at ungdomssaker kan behandles raskt i rettssystemet. Videre er det nærliggende å tro at påtalemyndigheten i politiet i mange tilfeller sitter tettere på praksisfeltet, og har bedre kjennskap til unge lovbrøyttere under myndighetsalder og bekymringsfulle ungdomsmiljøer, enn kriminalomsorgens regionskontor, som etter dagens regelverk har ansvar for å bringe vilkårsbrudd i ungdomsstraff inn til retten.

Samtidig ser vi at det reiser seg noen problemstillinger knyttet til kapasitetsutfordringer i påtalemyndigheten. Dersom departementet går videre med forslaget er det derfor helt

¹³ Kriminalomsorgens fagstrategi om unge domfelte og innsatte 18-24 år: <https://img3.custompublish.com/getfile.php/4862405.823.ubkljwwkjiajs/Kriminalomsorgens+fagstrategi+om+unge+domfelte+og+innsatte+18+-+24+%C3%A5r+Endelig+ver.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

¹⁴ Oslo Economics (2024), "Samfunnsøkonomiske gevinster av redusert tilbakefall». URL: <https://osloeconomics.no/wp-content/uploads/2024/04/OE-rapport-2023-106-Samfunnsokonomiske-gevinster-av-reduisert-tilbakefall.pdf>

avgjørende at påtalemyndigheten får tilstrekkelig ressurser til å prioritere disse sakskompleksene for å unngå lang tidsbruk.

Vi er ikke helt enige i at en delt kompetanse mellom påtalemyndigheten og kriminalomsorgen nødvendigvis kompliserer eller gjøre ansvarsforholdene mellom etatene uklare. Det er uansett ungdomsadministrator som i samråd med politi og kriminalomsorg skal beslutte omgjøring ved vilkårsbrudd. Vi deler imidlertid Oslo tingretts innspill om at det bør avklares på distriktsnivå hvilken etat som tar hovedansvaret for å følge opp vilkårsbrudd. Siden departementet nå lovfester den tverretatlige koordineringsgruppen (KOG) vil konfliktrådet og påtalemyndigheten, samt også kriminalomsorgen, få en fast samhandlingsstruktur. Det bør det legges til rette for at spørsmål om vilkårsbrudd i gjennomføring av ungdomsstraff kan drøftes i koordineringsgruppen, og dermed raskt følges opp av ansvarlig påtalejurist eller kriminalomsorgen dersom dette anbefales av KOG/ungdomsadministrator.

Kommentar til kapittel 5.2 - rett til oppnevnt forsvarer under oppstart av ungdomsoppfølging

Barn er en sårbar gruppe. Denne sårbarheten er særlig fremtredende i møte med politiet og straffeprosessen. Barn har behov for tilpasset informasjon, støtte fra voksne, tilrettelegging av avhør og en forsvarer til å ivareta sine rettigheter på alle stadier i straffeprosessen. Barneombudet er positive at det i konfliktrådsloven § 24 fjerde ledd presiserer at forsvarer har rett til å være til stede under utarbeidelse av ungdomsplan. Vi ønsker å understreke at intensjonen med dette forslaget vil styrkes ytterligere dersom departementet følger opp våre tidligere innspill om å gjøre endringer i straffeprosessloven som sikrer at alle mindreårige, i saker er av et visst alvor, får oppnevnt forsvarer gjennom hele saken, og at ungdommen ikke kan gi avkall på denne retten.

Det fremgår av både norsk og internasjonal rett at barn er å anse som en særlig sårbar gruppe. Barns rettigheter i strafferetten må reguleres med dette for øyet. Slik vi forstår det pågår det fortsatt et arbeid i departementet med å undersøke behovet og mulighetene for å endre straffeprosesslovens regler om forsvareroppevning for barn. Vi mener det er viktig at departementet kommer med forslag til endringer i straffeprosessloven som styrker mistenkte barns rettigheter.

Tiltak som kan fylle ungdomsstraff og ungdomsoppfølging med innhold - fortsatt en utfordring

Dagens kunnskapsgrunnlag viser at mange unge får god hjelp, og står bedre rustet til å leve et liv uten kriminalitet etter endt ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. Samtidig har ungdomsreaksjonene et forbedringspotensial, særlig overfor de unge lovbrøtterne med store oppfølgingsbehov som begår mye kriminalitet.

Anmodningsvedtakene som departementet nå sender på høring, dreier seg i all hovedsak om de rettslige rammene for ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Barneombudet vil fortsatt understreke at utfordringer knyttet til variasjon i hvilke tiltak som er tilgjengelig og som kan inngå i straffereaksjonene, fortsatt er gjeldende. FNs barnekonvensjon artikkel 40 legger til grunn at staten setter inn relevante og virksomme tiltak ut fra ungdommens behov. I Oslo tingrett høringssvar kommer det frem at domstolen vegrer seg for å idømme ungdomsstraff fordi det

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

mangler virksomme tiltak å fylle straffen med.¹⁵ Det bekymringsfullt om det utvikler seg en rettspraksis der domstolen anser det som barnets beste å få oppfølging og tilgang til tjenester i fengsel fremfor de alternative reaksjonsformene som gjennomføres i frihet. Det utfordrer FNs barnekonvensjon artikkel 37 om at fengsel kun skal benyttes som siste utvei og at andre tiltak skal være forsøkt først. Jusprofessor Linda Gröning reiser denne problemstillingen i boka «criminal justice og detention».¹⁶

“Regarding institutional conditions in prison, the Execution of the Sentences Act stipulates several requirements aimed at securing the needs of the child, where the new Youth Units represent a major leap forward. There are, however, judgments where the court seems to argue that it is for the best for the child to receive a prison sentence, because of the favourable conditions in the Youth Units. This is problematic. Improved prison conditions for children cannot legitimize sentencing a child to imprisonment, instead of alternative sanctions”.

Departementet har tidligere uttalt at forslag til endringer i konfliktrådsloven ikke alene vil løse utfordringer knyttet til variasjon i tiltak. Dagens kunnskapsgrunnlag viser at det er særlig store utfordringer knyttet til å få tilgang til tiltak mot vold, skadelig seksuell atferd og rus. Regjeringens kjernegruppe for utsatte barn og unge har ungdomskriminalitet som et av sine innsatsområder. I 2022 gav kjernegruppen Sekretariatet for konfliktrådene, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Helsedirektoratet i oppdrag å identifisere hva som hemmer og fremmer tilgang til tiltak i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Direktoratene konkluderte med:

«Direktoratene har sammen sett på årsaker til at for mange ungdommer som gjennomfører ungdomsstraff og ungdomsoppfølging ikke får hjelpen de har behov for og hva som skal til for at de skal få hjelpen de trenger. Kunnskapsinnhentingene har vist at de tidligere identifiserte utfordringene fortsatt gjelder».

Rapporten kommer med flere anbefalinger med hensyn til hvordan å sikre bedre samordning og tverrfaglig samarbeid av allerede eksisterende tjenester og tiltak.

Direktoratgruppen har imidlertid ikke, slik vi forstår det, fått mandat til å komme med anbefalinger til hvordan å etablere og implementere tiltak som *ikke* eksisterer for denne målgruppen i dag.

Barneombudet mener kjernegruppen bør videreføre arbeidet med å sikre et tilstrekkelig godt tilbud til barn og unge som gjennomfører ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, og at direktoratene får et nytt oppdrag der dette er omfattet.

¹⁵ Oslo tingretts (2023) høringssvar til konfliktrådsloven, straffeloven mv. URL: [file:///C:/Users/el83/Downloads/H%C3%B8ringssvar%20%20fra%20Oslo%20tingrett-%20Forslag%20til%20endringer%20i%20konfliktr%C3%A5dsloven%20straffeloven%20mv.%20-%20strafferettslige%20reaksjoner%20og%20tvangsmidler%20for%20ungdom%20\(9\).pdf](file:///C:/Users/el83/Downloads/H%C3%B8ringssvar%20%20fra%20Oslo%20tingrett-%20Forslag%20til%20endringer%20i%20konfliktr%C3%A5dsloven%20straffeloven%20mv.%20-%20strafferettslige%20reaksjoner%20og%20tvangsmidler%20for%20ungdom%20(9).pdf)

¹⁶ Gröning, Linda (2019), «criminal justice and detention», side 186-187. URL: <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/9788215031415-2019-06>

Styrking av spesialiserte tiltak for ungdom mot vold, rus, adferdsproblemer i norske kommuner vil dessuten ha dobbel effekt, ved at det både styrker det forebyggende arbeidet, mens at det også muliggjør en gjennomføring av ungdomsstraff med et reelt innhold.

Med vennlig hilsen

Ivar Stokkerei
fagsjef

Thov Midtsund Nordbø
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.